

Το περιεχόμενο των εννοιών: «Εθνικότητα» και «Ιθαγένεια» στη Συμφωνία των Πρεσπών*

Ζωή Παπασιώπη-Πασιά
Ομότιμη καθηγήτρια ΑΠΘ

Ενόψει των πολλών συζητήσεων και των διαφορετικών και ποικίλων απόψεων που εκφράστηκαν και υποστηρίχθηκαν από πολλούς με αφορμή τη Συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδος και πΓΔΜ στις Πρέσπες στις 17 Ιουνίου 2018, και ιδίως ενόψει των έντονων αντεγκλήσεων που προκλήθηκαν γύρω από τους όρους «ιθαγένεια» και «εθνικότητα», κρίνω σκόπιμο να αποσαφηνίσω, καταρχήν, το περιεχόμενο και τη σημασία των δύο εννοιών και, στη συνέχεια, να αναφέρω το πώς η «μακεδονική ιθαγένεια» θα γίνεται στην πραγματικότητα αντιληπτή από την πΓΔΜ αλλά και από τη διεθνή κοινότητα.

I. ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ, ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ, ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

A. Προοίμιο

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η ιθαγένεια είναι ο δημοσίου δικαίου δεσμός ενός ατόμου προς την πολιτεία, στον λαό της οποίας αυτός ανήκει.¹ Αυτό σημαίνει ότι, τουλάχιστον στη σημερινή εποχή, η ιθαγένεια ταυτίζεται με το κράτος που την απονέμει στον πολίτη του και δεν ταυτίζεται με την εθνικότητα, που μπορεί ο συγκεκριμένος πολίτης να έχει λόγω καταγωγής.²

Η ιθαγένεια είναι η ιδιότητα του προσώπου ως μέλους του λαού ορισμένου κράτους, και συνεπώς προσδίδεται από το κράτος και όχι από το έθνος μια και σε ένα κράτος είναι δυνατόν να συνυπάρχουν πολίτες του οι οποίοι προέρχονται από άλλο έθνος, όπως είναι λ.χ. Έλληνες που ζουν στην Αίγυπτο, την Τουρκία, την Αλβανία, οι οποίοι έχουν την αιγυπτιακή, τουρκική, αλβανική ιθαγένεια, αντίστοιχα, και όχι την ελληνική³ (εκτός και εάν κατέχουν και την τελευταία, λογιζόμενοι τότε ως πολυιθαγενείς).

1. Αρχή της αποκλειστικής αρμοδιότητας

* Επεξεργασμένο κείμενο ομιλίας που έγινε στη Θεσσαλονίκη στις 5^η Οκτωβρίου 2018, στην ειδική εκδήλωση της Ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδος και του Δικηγορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης με γενικό θέμα: «Νομικά ζητήματα που προκύπτουν από τη Συμφωνία των Πρεσπών».

¹ Π. Βάλληνας, Δίκαιον Ιθαγενείας, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα 1943 σ.18, Ε. Κρίσπη-Νικολετοπούλου, Η Ιθαγένεια (Γενική Θεωρία-Συγκριτικόν Δίκαιον), Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα 1965 σ. 18 επ, Α. Μπεντερμάχερ-Γερούσης, Ελληνικόν Δίκαιον Ιθαγενείας, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1975³ σ. 5 επ, Ζωή Παπασιώπη-Πασιά, Δίκαιο Ιθαγενείας, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2011⁸ σ. 2 επ, F. Terré, Réflexions sur la nationalité, RevCrit 1975. 175 επ, P. Weis, Nationality and Statelessness in International Law, Sijthoff & Noordhoff, Alphen aan den Rijn 1979² σ. 3 επ.

² Βλ. τη διάταξη του άρθρου 2 α' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την ιθαγένεια της 6^{ης} Νοεμβρίου 1997 που ορίζει ότι "Nationality" means the legal bond between a person and a State and does not indicate the person's ethnic origin. Για την εν λόγω Σύμβαση βλ. Σ. Βρέλλη, Οι Γενικές Αρχές της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την ιθαγένεια του 1997, Αρμ 1000. 1314 επ.

³ Για την Ελλάδα πάντως, τα ελληνικής καταγωγής άτομα που διαμένουν στο εξωτερικό έχοντας αποκτήσει την ιθαγένεια του κράτους της μόνιμης διαμονής τους είναι ομογενείς, για τους οποίους η ελληνική πολιτεία τρέφει ειδική μέριμνα στο Σύνταγμα (άρθρο 108 § 1 Σ), επιφυλάσσοντας συγχρόνως σε αυτούς ειδική μεταχείριση που αποτυπώνεται σε πληθώρα εσωτερικών νομοθετημάτων.

Μία από τις πολύ βασικές και κυρίαρχες αρχές του δικαίου ιθαγένειας είναι ότι η «ιθαγένεια» ανάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα (*domaine réservé*) κάθε πολιτείας.⁴ Η αρχή αυτή της αποκλειστικής αρμοδιότητας του κάθε κράτους να ορίζει αυτό το ίδιο ποιοι είναι υπήκοοί του/οι πολίτες του, αποτελεί πολύ βασική αρχή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου (ΔΔΔ), που συνεπάγεται την παραπομπή όλων των σχετικών ζητημάτων που αφορούν κτήση ή απώλεια της ιθαγένειας στο εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους:⁵ ότι δηλαδή, κάθε πολιτεία είναι αποκλειστικά αυτή και μόνον αρμόδια να θέτει τους κανόνες που διέπουν τον τρόπο και τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες αλλοδαποί θα μπορούν να γίνουν πολίτες της, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο πολίτες της θα μπορούν να απολέσουν την ιδιότητά τους αυτή.

Στο δίκαιό μας, η ως άνω γενική αρχή του ΔΔΔ αποτυπώνεται στη διάταξη του άρθρου 29 ΑΚ που ορίζει ότι: «η απόκτηση και η απώλεια από ένα πρόσωπο της ιθαγένειας μιας Πολιτείας ρυθμίζεται από το δίκαιο της Πολιτείας αυτής».⁶ Δηλαδή, η κάθε Πολιτεία⁷ είναι εντελώς αυτόνομη να ορίζει με τη νομοθεσία της τις περιπτώσεις, σύμφωνα με τις οποίες ένα άτομο αποκτά ή χάνει την ιθαγένεια αυτής της χώρας. Συγχρόνως, επισημαίνεται ότι η όποια απονομή ή στέρηση της ιθαγένειας από ένα κράτος σε πολίτη του θα πρέπει να ασκείται σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις, τα διεθνή έθιμα και τις γενικές παραδεδομένες αρχές περί ιθαγένειας.⁸ Στην Ελλάδα, τα ζητήματα ιθαγένειας ρυθμίζει ο Κώδικας της Ελληνικής Ιθαγένειας (ΚΕΙ), όπως κάθε φορά αυτός ισχύει.⁹

⁴ Αντί άλλων βλ. *E. Κρίσπη-Νικολετοπούλου*, (ό.π) σ. 31 επ, *A. Makarov*, Règles générales de droit de la nationalité, Recueil des Cours de droit international de La Haye (RCADI) Vol 74, 1949 σ. 175 επ, *ο ίδιος*, Allgemeine Lehren des Staatsangehörigkeitsrechts, W. Kohlhammer, Stuttgart 1962², *J. F. Rezek*, Le droit international de la nationalité, RCADI Vol 198, 1986 III σ. 333 επ.

⁵ Αυτό είχε οριστεί ρητά στη διάταξη του άρθρου 1 εδ. α' της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης του 1930 σχετικά με συγκριμένα ζητήματα που προκύπτουν από τη σύγκρουση ιθαγενειών, σύμφωνα με την οποία: 'It is for each State to determine under its own law who are its nationals'. Το ίδιο ορίζει και η διάταξη του άρθρου 3 § 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την ιθαγένεια της 6^{ης} Νοεμβρίου 1997: 'Each State shall determine under its own law who are its nationals'. Και μπορεί αμφότερες οι ως άνω Διεθνείς Συμβάσεις να μη κυρώθηκαν από την Ελλάδα, όπως και από πολλά άλλα κράτη, πλην όμως έχοντας οι Διεθνείς αυτές Συμβάσεις τον χαρακτήρα γενικών αρχών, συντέτιναν ώστε η «αρχή της αποκλειστικής αρμοδιότητας» να υιοθετηθεί έκτοτε από όλες τις εθνικές νομοθεσίες περί ιθαγένειας, καθιστάμενη έτσι γενική αρχή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου.

⁶ Για το άρθρο 29 ΑΚ βλ. *B. Βαθρακοκόλλης*, σε ΕΡΝΟΜΑΚ Τόμος Α' Γενικές Αρχές, Αθήνα 2001, *Σ. Βρέλλης*, σε Α. Γεωργιάδη/Μ. Σταθόπουλο (επιμ), Αστικός Κώδικας, Κατ' άρθρο ερμηνεία. Γενικές Αρχές, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1978¹, *A. Μεταλληνός*, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ I, άρθρα 1-946, 2010, *Ζωή Παπασιώπη-Πασιά*, σε Α. Γεωργιάδη/Μ. Σταθόπουλο (επιμ), Αστικός Κώδικας, Κατ' άρθρο ερμηνεία. Γενικές Αρχές, τόμος Ια, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2016², της ίδιας, Η ερμηνεία του άρθρου 29 ελλ.ΑΚ υπό το φως των εξελίξεων του διεθνούς και εννοσιακού δικαίου, Στον τιμητικό τόμο «Αίνος Μνήμης Καθηγητού ΗΛΙΑ ΚΡΙΣΠΗ - Συμβολές στην καλλιέργεια της επιστήμης του δικαίου και των διεθνών σχέσεων», Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2015 σ. 89 επ.

⁷ Άρα και η ελληνική.

⁸ Βλ. ενδεικτικά αντί άλλων *Δ. Ευρυγένη*, Διεθνές δίκαιον και ιθαγένεια, Αρμ 1958 σ. 441 επ, *K. Hailbronner*, Nationality in public international law and european law, αναρτημένο στην ιστοσελίδα http://eudo-citizenship.eu/docs/chapter1_Hailbronner.pdf/ Βλ. Επίσης τη διάταξη του άρθρου 1 εδ. β' της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης του 1930 (ό.π.) που ορίζει: 'This law shall be recognized by other States in so far as it is consistent with international conventions, international custom, and the principles of law generally recognized with regard to nationality', καθώς επίσης και εκείνη του άρθρου 3 § 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την ιθαγένεια της 6ης Νοεμβρίου (ό.π.) που ορίζει: 'This law shall be accepted by other States in so far as it is consistent with applicable international conventions, customary international law and the principles of law generally recognised with regard to nationality'. (Βλ. και *Z. Παπασιώπη-Πασιά*, Εξελίξεις στην αποκλειστική αρμοδιότητα της πολιτείας να ρυθμίζει η ίδια τα ζητήματα κτήσης και απώλειας της ιθαγένειας, ΕφημΔΔ 2014. 69 επ, *Χ. Παπαστυλιανό*, Η απονομή και η αφαίρεση ιθαγένειας ως κυριαρχικό «δικαίωμα» του κράτους στον ευρωπαϊκό συνταγματικό χώρο. Οι πρόσφατες νομολογιακές εξελίξεις σε www.constitutionalism.gr)

⁹ Πρόκειται για το ν. 3284/2004, ο οποίος εκδόθηκε σε εκτέλεση της διάταξης του άρθρου 4 παρ. 3 εδ. α' του Συντάγματος που προβλέπει ότι «Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος». Ο ισχύων ΚΕΙ αντικατέστησε τον προηγούμενο ΚΕΙ (ν.δ. 3370/1955 όπως ισχύει) ο οποίος με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει τις

2. Αρχή της εθνικότητας

Μία άλλη αρχή, επίσης από τις πολύ βασικές αρχές του ΔΔΔ για τη διαμόρφωση ιθαγένειας, ήταν και είναι η αρχή των εθνοτήτων: «chaque nation un État, chaque État une nation». Σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, η ιθαγένεια θα πρέπει να συμπίπτει με την εθνικότητα ούτως ώστε να επιτυγχάνεται η εθνική ομοιογένεια του κράτους.¹⁰ Η ύπαρξη όμως κράτους που να προϋποθέτει ένα μόνον έθνος αποκλείοντας κάθε άλλη εθνική μειονότητα στην επικράτειά του δεν υφίσταται στην πράξη. Και αυτό επειδή ανέκαθεν υπήρχαν και υπάρχουν ομάδες ανθρώπων ή και μειονότητες που διαμένουν επίσημα και μόνιμα σε ένα κράτος ενώ ανήκουν σε άλλο έθνος, με αποτέλεσμα να καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο ο λαός ενός κράτους να αποτελείται εξ ολοκλήρου από της αυτής καταγωγής/εθνικότητας πρόσωπα.¹¹ Αυτό είναι αδύνατον να συμβεί ιδίως στη σημερινή εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από τα πολλά και συνεχή μεταναστευτικά ρεύματα, από το άνοιγμα των συνόρων, όπου τα διεθνή ταξίδια και το διεθνές εμπόριο ανθίζουν, ενώ οι πολλοί μικτοί γάμοι και οι ελεύθερες μικτές συμβιώσεις αποτελούν απτή πραγματικότητα.

Είναι διαδεδομένη η άποψη ότι «έθνος» είναι το σύνολο των ανθρώπων που συνδέονται με κοινή συνήθως καταγωγή, κοινές παραδόσεις, κοινή ιστορία, κοινή τις περισσότερες φορές γλώσσα και θρησκεία και, πάνω από όλα κυρίως «κοινή εθνική συνείδηση». Η κοινή εθνική συνείδηση είναι διαρκής, μεταδίδεται από γενεά σε γενεά και εμπεδώνεται σε κοινά ιστορικά στοιχεία και παραδόσεις που αναφέρονται τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον.¹² Πάντως, σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, το κύριο στοιχείο στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας ενός λαού αποτελεί το βουλευτικό στοιχείο, δηλαδή η θέληση σημαντικού συνόλου ανθρώπων να μοιράζονται κοινά στοιχεία ιστορικών και πολιτισμικών παραδόσεων, όπου το στοιχείο της γλώσσας και της θρησκεία μπορούν να παίζουν σημαντικό αλλά όχι και τον κύριο ρόλο.¹³

Το έθνος δεν ταυτίζεται με το κράτος, το οποίο αποτελείται από έδαφος, λαό και κυβέρνηση, γιατί μόνον αυτό μπορεί να είναι υποκείμενο δικαίου, ενώ αντίθετα το έθνος δεν μπορεί.¹⁴ Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει πάντως προβληματισμός ως προς το αν είναι δυνατό

διατάξεις των άρθρων 14-28 του Αστικού Νόμου του 1896 που αναφέρονταν στα ζητήματα κτήσης και απώλειας της ελληνικής ιθαγένειας, ενώ ο πρώτος αυτοτελής νόμος για την ελληνική ιθαγένεια είχε δημοσιευτεί στις 15 Μαΐου 1835.

¹⁰ Βλ. τους συγγραφείς της υποσημείωσης 1, και χαρακτηριστικά *A.G. De La Pradelle/J.P. Niboyet*, «Nationalité» σε *Répertoire de droit international*, Paris 1931 T. 9 σ. 250 που αναφέρουν επί λέξει: «Dans le “principe des nationalités” il devrait y avoir coïncidence entre nations et États, toute nation ayant tendance légitime à former un État distinct et autonome, une communauté juridique organisée».

¹¹ Βλ. *M. Mann*, *The Rise and Decline of the Nation State*, Oxford, Blackwell 1990, καθώς και *M. Žagar*, *Citizenship – Nationality: A proper Balance between the Interests of States and those of Individuals*, εισήγηση στο 1^ο Συνέδριο για τις εξελίξεις της ιθαγένειας του Συμβουλίου της Ευρώπης που έγινε στις 18 και 19 Οκτωβρίου 1999 στο Στρασβούργο με γενικό θέμα εισηγήσεων ‘Trends and Developments in National and International Law on Nationality’, CONF/NAT (99)PRO 3, February 2000 σ. 93 επ.), ο οποίος ειδικότερα αναφέρει στη σελ. 98 ‘The existing nation-states have their ethnic dimension. Most states are considered nation-states of certain (ethno)nations [...] The myth that nation-states were ethnically homogenous was accepted by people and is still prevailing. In this context, nation-states are perceived as “single-nation-states” (one-nation-states). [...] Although the concept of a homogenous “single-nation-state” (one-nation-state) might seem unrealistic and even obscure considering the existing plural ethnic, cultural and social reality of modern societies, nothing indicates the possible abolition of this concept in the near future’.

¹² Επ’ αυτού αντί άλλων βλ. *E. Κρίση-Νικολετοπούλου*, ό.π. σελ. 23 επ. και τους εκεί παραπεμπόμενους ξένους και ελληνες συγγραφείς, *Γ. Μαριδάκη*, *Ιδιωτικών Διεθνές Δίκαιον* 1² 1967, Α/φοί Κλεισιούνη, Αθήνα σ. 248 επ.

¹³ Και αυτό επειδή υπάρχουν κράτη, όπως λ.χ. η Ελβετία, οι πολίτες της οποίας ανήκουν στο αυτό έθνος ενώ ομιλούν τρεις διαφορετικές γλώσσες. Υπάρχουν όμως και κράτη στα οποία διαβιούν διάφορες εθνότητες (π.χ. καταλανοί και βάσκοι στην Ισπανία) ή και μειονότητες (όπως μεταξύ άλλων οι μιτιούν στο Κουβέιτ, οι ροχίνγκια στη Μιανμάρ) που είτε ομιλούν την αυτή γλώσσα είτε όχι, είτε ασπάζονται το αυτό θρήσκευμα είτε διαφορετικό, όπου το βουλευτικό στοιχείο της κάθε εθνότητας του «ανήκειν» σε διαφορετικό έθνος καθίσταται εμφανές.

¹⁴ Βλ. μεταξύ πολλών τις αναφορές και αναλύσεις που κάνουν οι *A. Μανιτάκης*, *Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο*, Τόμος Ι Θεμελιώδεις έννοιες, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004 σ. 196 επ., *A. Ράικος*, *Συνταγματικό Δίκαιο*, Τόμος Ι, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011 σ. 101 επ.

να δοθεί ένας σαφής ορισμός του «έθνους» με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ιστορικές, πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και στα κριτήρια σχηματισμού της πλειάδας των εθνών.¹⁵ Και αυτό γιατί υπάρχουν έθνη που βρίσκονται σε διασπορά, όπως και έθνη που δεν έχουν επικράτεια,¹⁶ επειδή είτε υποδουλώθηκαν είτε μετά από διαδοχή κρατών παρέμειναν στη νέα κρατική οντότητα που δημιουργήθηκε.¹⁷

Η αρχή της εθνικότητας σαφέστατα επέδρασε παλαιότερα στη νομοθεσία των κρατών.¹⁸ Σήμερα όμως, επειδή είναι σχεδόν αδύνατον η συγκεκριμένη αρχή να ισχύει απόλυτα στη διαμόρφωση της ιθαγένειας των πολιτών ενός κράτους, εκφράζεται με την «αρχή του αίματος» (*ius sanguinis*).¹⁹ Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η ιθαγένεια αποκτάται λόγω καταγωγής, δηλαδή από γονείς που έχουν την αυτή ιθαγένεια, ανεξάρτητα από τον τόπο που γεννιέται το παιδί τους (στην ημεδαπή ή στην αλλοδαπή). Με βάση την εν λόγω αρχή, η εθνική συνείδηση μεταδίδεται συνήθως από τον γονέα προς το τέκνο λόγω καταγωγής, το οποίο τέκνο ανατρεφόμενο μέσα σε ορισμένη οικογένεια, οπουδήποτε και αν αυτό γεννιέται, ακολουθεί τα εθνικά γνωρίσματα της οικογένειάς του. Στην περίπτωση αυτή πράγματι η ιθαγένεια συμπίπτει με την εθνικότητα. Όμως, σήμερα δεν υφίσταται κράτος του οποίου οι πολίτες του να μην αποτελούνται από διαφορετικής εθνικότητας άτομα. Αυτό που ισχύει στη σύγχρονη εποχή είναι ότι, παρόλο που το *ius sanguinis* εξακολουθεί να φέρει σημαντικούς ιδεολογικούς συνειρμούς υπέρ της εθνικής καταγωγής/εθνικότητας, ανάλογα με τα ιστορικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα της εκάστοτε νομοθεσίας, εντούτοις σε όλες σχεδόν τις εθνικές νομοθεσίες υπάρχουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες χορηγείται ιθαγένεια σε αλλοδαπά πρόσωπα που διαθέτουν τα προς τούτο απαραίτητα προσόντα και τις προϋποθέσεις για να την αποκτήσουν, ιδίως μέσω του θεσμού της πολιτογράφησης.

B. Η ιθαγένεια δεν συμπίπτει με την εθνικότητα

Όσον αφορά στο δικό μας εσωτερικό δίκαιο, από τον πρώτο νόμο του 1835 μέχρι και τον πρόσφατο Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας (ΚΕΙ, ν. 3284/2004) όπως αυτός τροποποιήθηκε και ισχύει, το δίκαιο της ελληνικής ιθαγένειας υπέστη πολλές μεταβολές και τροποποιήσεις που αποτύπωναν κάθε φορά τις ανάγκες της ελληνικής πολιτείας.²⁰ Πράγματι, οι επεμβάσεις του νομοθέτη στα

¹⁵ Ένας προβληματισμός που εξαρτάται από ποια ιδεολογική πλευρά υποστηρίζεται η περί έθνους εξέλιξη, μια και το ζήτημα αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο θεωρητικής εξέτασης τόσο από κοινωνιολόγους όσο και από ιστορικούς και πολιτικούς επιστήμονες και φυσικά από νομικούς ειδικότερων μάλιστα γνωστικών αντικειμένων (όπως συνταγματολόγους και διεθνολόγους). Βλ. αντί άλλων *Π. Θεοδορίδη*, Προσωπική ταυτότητα, εθνική ταυτότητα και ιδιότητα του πολίτη, *Επιστήμη και Κοινωνία* τεύχος 2001 (τεύχος 5-6). 55 επ., *Ν. Ιντζεσίλογλου* «Ποιοί είμαστε: Παρελθόν, παρόν και μέλλον», Πανηγυρικός της 25^{ης} Μαρτίου 2013 και τις εκεί αναφορές, αναρτημένο σε <https://www.auth.gr/en/node/15616> όπου και παρατίθενται οι διάφορες ιδεολογικές απόψεις που έχουν από διάφορους υποστηριχθεί, *C. Dumbrava*, Nationality, Citizenship and Ethno-National Belonging: Preferential Membership Policies in Europe, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2014, *C. Gellner*, Nations and Nationalism, Blackwell, Oxford, 1983, *M. Guibernau*, The Identity of Nations, Polity Press, Cambridge 2007, *D. Miller*, The Ethical Significance of Nationality, 98 *Ethics* 1988. 647 επ., *A. Smith*, National Identity, Penguin, London 1991 και σε μετάφραση στα ελληνικά *A. Smith*, Εθνική ταυτότητα, Οδυσσέας, Αθήνα 2000.

¹⁶ Όπως λ.χ. οι ουιγούροι στην Κίνα, οι ροχίνγκια στη Μιανμάρ, οι μιχάρις στο Μπαγκλαντές.

¹⁷ Όπως λ.χ. οι σέρβοι στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στο Κόσοβο, οι τσετσένοι στη Ρωσία.

¹⁸ Αντί άλλων βλ. *Adam Smith*, The Ethnic Origins of Nations, Blackwell, Oxford 1986.

¹⁹ Για την αρχή αυτή βλ. ενδεικτικά *Ε. Κρίση-Νικολετοπούλου*, ό.π., *Ζ. Παπασιώπη-Πασιά*, Η αρχή του αίματος: Εθνικότητα ή ελληνικότητα; Εξελίξεις και σύγχρονες τάσεις του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας, ΕφημΔΔ 2012. 293 επ., *C. Dumbrava/R. Bauböck* (eds.), Bloodlines and belonging: Time to abandon *ius sanguinis*? EUI Working Paper, RSCA 2015/80 αναρτημένο στην ιστοσελίδα www.eui.eu/RSCAS/Publications, *P. Lagarde*, Le jus sanguinis dans le droit de la nationalité. Études de modèles, ΕΕΕυρΔ 1994.835 επ., *A. Makarov*, ό.π.

²⁰ Για την ιστορική διαδρομή και τις θέσεις που επικράτησαν από την ίδρυση του ελληνικού κράτους βλ. αντί άλλων *Ε. Βόγλη*, Το Μεγάλο Έθνος των Ελλήνων και η Μικρή Ελλάς. Ζητήματα ταυτότητας και ιθαγένειας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα, *Ίστωρ* (15) 2007. 117 επ., της ίδιας, «Έλληνες το γένος». Η ιθαγένεια και η ταυτότητα στο εθνικό κράτος των Ελλήνων (1821-1844), Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης 2007, *Σ. Γραμμένο*, Το δίκαιο της ελληνικής ιθαγένειας, εκδ. Γ. Καραναστάση, Αθήνα 2005⁵ σ. 34 επ., *Ζωή Παπασιώπη-Πασιά*, Δίκαιο Ιθαγένειας, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

θέματα κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας ακολουθούσαν τις επικρατούσες τάσεις της εποχής και την εξέλιξη της κοινωνίας, όπως λ.χ. η εισαγωγή της αρχής της ισότητας ανδρών-γυναικών στον τότε ισχύοντα ΚΕΙ του 1955 που επετεύχθη με το ν. 1438/1984,²¹ η έλευση πολλών «παλιννοστούντων» από τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που έπρεπε να τακτοποιηθούν ως προς την προσωπική και νομική τους κατάσταση,²² ο σημαντικός αριθμός νόμιμων αλλοδαπών μεταναστών που επί πολλά χρόνια διαβίωναν και διαβιώνουν στην ελληνική επικράτεια και η ανάγκη ενσωμάτωσής τους στη ελληνική κοινωνία,²³ είναι λόγοι που οδηγούσαν και ωθούν και σήμερα τον έλληνα νομοθέτη να τροποποιεί κατά καιρούς τις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις του ΚΕΙ.²⁴

Οι νομοθετικές επεμβάσεις στην ουσία επιβεβαιώνουν αυτό που εδώ και δεκαετίες αποτελεί πραγματικότητα, ότι, δηλαδή, η ελληνική ιθαγένεια δεν εκφράζει την αρχή του αίματος (*ius sanguinis*) με την κυριολεξία της λέξης, αλλά εκφράζει το ότι κάποιος γεννήθηκε από έλληνα (ες) γονέα (είς). Ο τρόπος με τον οποίον ο υπό κρίση γονέας είχε αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια δεν ενδιαφέρει. Αυτό που ενδιαφέρει είναι ότι το παιδί του είναι έλληνας από/και με τη γέννησή του, αφού γεννήθηκε από έλληνα ή ελληνίδα. Γιατί πώς αλήθεια μπορούμε να μιλάμε για το ότι η ελληνική ιθαγένεια σήμαινε και σημαίνει ελληνική εθνικότητα όταν ο γάμος αλλοδαπής με έλληνα παλαιότερα οδηγούσε στην αυτόματη κτήση της ελληνικής ιθαγένειας από την αλλοδαπή έγγαμη γυναίκα; Ή όταν ο γάμος ελληνίδας με αλλοδαπό οδηγούσε αυτόματα στην απώλεια της ελληνικής της ιθαγένειας;²⁵ Ή ακόμη όταν προβλεπόταν η απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας από το εκτός γάμου γεννηθέν τέκνο ελληνίδας, από τη στιγμή που το αναγνώριζε ο αλλοδαπός του πατέρα;²⁶ Αναφέρουμε μερικές μόνον από τις πολλές περιπτώσεις κτήσης ή απώλειας της ελληνικής ιθαγένειας, από τις οποίες καθίσταται φανερό πόσο ευμετάβλητο στοιχείο ήταν και είναι η ιθαγένεια και ότι, φυσικά, η «ελληνική ιθαγένεια» δεν σημαίνει, αλλά ούτε και σήμαινε εδώ και πολλές δεκαετίες, «ελληνική εθνικότητα», αφού με βάση τα προλεχθέντα, «έλληνες» κατά την εθνικότητα έχαναν την ελληνική τους ιθαγένεια γινόμενοι πλέον αλλοδαποί, και «αλλοδαποί» κατά την εθνικότητα την αποκτούσαν, γινόμενοι πλέον έλληνες πολίτες!

Εξάλλου, εάν η ιθαγένεια συνέπιπτε με την εθνικότητα, τότε δεν θα ήταν δυνατόν σε καμία περίπτωση να γίνεται σήμερα λόγος για δυνατότητα μεταβολής της ιθαγένειας ενός προσώπου. Όμως, τόσο ο Κώδικας της Ελληνικής Ιθαγένειας, που αποτελεί τον ειδικό νόμο που προβλέπει η διάταξη του άρθρου 4 παρ 3 εδ. α' του Συντάγματος,²⁷ όσο και τα άρθρα του Ιδιωτικού Διεθνούς

2011⁸ σ. 67 επ, Δ. Χριστόπουλο, Ποιος είναι έλληνας πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2012.

²¹ Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον τότε ισχύοντα ΚΕΙ του 1955 (ν.δ. 3370/1955) την ελληνική ιθαγένεια με βάση την αρχή της κυριαρχίας του άντρα προσέδιδε μόνον ο έλληνας πατέρας στο τέκνο του και ότι η αλλοδαπή σύζυγος έλληνα αποκτούσε αυτόματα με την τέλεση του γάμου της με έλληνα την ελληνική ιθαγένεια, ενώ αντίστοιχα η ελληνίδα που παντρευόταν αλλοδαπό έχανε αυτόματα την ελληνική της ιθαγένεια (με μόνη εξαίρεση: εάν αμφότερες πριν το γάμο τους, ο οποίος, σημειωτέον, έπρεπε να είχε τελεστεί σύμφωνα με το ορθόδοξο δόγμα, είχαν δηλώσει ότι ήθελαν να διατηρήσουν την αρχική/πατρική τους ιθαγένεια: κάτι που συνήθως οι περισσότερες δεν γνώριζαν για να το δηλώσουν).

²² Με τη δημοσίευση αρχικά του ν. 2130/1993 και με κατοπινά νομοθετήματα, όπως ο ν. 2790/2000 καθώς και με ειδικότερες διατάξεις που ακολούθησαν και οι οποίες ρύθμισαν, μεταξύ άλλων, και ζητήματα ιθαγένειας των «παλιννοστούντων» ομογενών μας από την τώως ΕΣΣΔ.

²³ Αρχικά με ειδικές διατάξεις που προέβλεπε ο ν. 3838/2010 και μετά την ακύρωσή τους από το ΣτΕ με τον κατοπινό νόμο 4332/2015 ο οποίος τροποποίησε και συμπλήρωσε τον νυν ισχύοντα ΚΕΙ του 2004.

²⁴ Για τις τελευταίες εξελίξεις του ΚΕΙ όπως αυτός σήμερα ισχύει βλ. Ζ. Παπασιώπη-Πασιά, σε Α. Γραμματικάκη-Αλεξίου/Ζ. Παπασιώπη-Πασιά/Ε. Βασιλακάκη, *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017⁶ σ. 489-567, όπου στο τελευταίο Δ' Μέρος του βιβλίου αναπτύσσονται τα ζητήματα δικαίου ιθαγένειας και παρατίθενται οι ισχύουσες διατάξεις κτήσης και απώλειας της ελληνικής ιθαγένειας.

²⁵ Βλ. παραπάνω σημείωση αριθ. 21.

²⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 18 του ΚΕΙ του 1955 (πριν το άρθρο αυτό τροποποιηθεί με το ν. 1438/1984) τέκνο που γεννιόταν από μητέρα ελληνίδα και αναγνωριζόταν ως νόμιμο τέκνο αλλοδαπού πατέρα ή νομιμοποιείτο με επιγενόμενο γάμο έχανε αυτόματα την ελληνική ιθαγένεια της μητέρας του από τη στιγμή της αναγνώρισης ή της νομιμοποίησής του.

²⁷ «Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος». Ο νόμος αυτός είναι ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως αυτός κάθε φορά ισχύει.

Δικαίου του Αστικού μας Κώδικα,²⁸ αλλά και κάθε αντίστοιχη νομοθεσία αλλοδαπού κράτους περιλαμβάνουν διατάξεις, που προβλέπουν ρητά την περίπτωση ένα άτομο να δύναται να μεταβάλει την αρχική του ιθαγένεια.

Ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας περιέχει διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες αποκτάται η ελληνική ιθαγένεια από αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα,²⁹ καθώς και διατάξεις με τις οποίες απόλλυται η ελληνική ιθαγένεια,³⁰ ακόμη δε και την περίπτωση κάποιος Έλληνας να θελήσει να την αποποιηθεί³¹.

Το ίδιο ακριβώς πράττουν και σχεδόν όλες οι αλλοδαπές εθνικές νομοθεσίες, οι διατάξεις ιθαγένειας των οποίων, όπως είναι προφανές, διαφέρουν ανάλογα με τις ιστορικές και πολιτισμικές αρχές κάθε κοινωνίας.³² Όλες τους υιοθετούν διατάξεις για τρόπους κτήσης και απώλειας της ιθαγένειας των χωρών τους.

Με βάση τα παραπάνω, καθίσταται φανερό ότι η ιθαγένεια μεταβάλλεται, σε αντίθεση με την εθνικότητα που χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο άτομο σε όλο το υπόλοιπο της ζωής του. Έτσι, εμφανίζεται σήμερα στην πράξη αδυναμία σύμπτωσης ιθαγένειας και εθνικότητας των ατόμων που διαβιούν σε ένα συγκεκριμένο κράτος, με την εθνικότητα να υπονοεί τον μη νομικό δεσμό ενός ατόμου προς ορισμένο έθνος (τον ηθικό δεσμό), σε αντίθεση προς την ιθαγένεια που υπονοεί τον νομικό δεσμό ενός ατόμου προς ορισμένο κράτος.

Γ. Οι όροι «ιθαγένεια»/«υπηκοότητα» του ελληνικού δικαίου και οι όροι ‘nationality’/‘citizenship’ των ξένων δικαίων συμπίπτουν

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων που προκλήθηκαν με την ευκαιρία της Συμφωνίας των Πρεσπών υποστηρίχθηκε λανθασμένα από αρκετούς ότι κακώς στο κείμενο της εν λόγω Συμφωνίας γίνεται λόγος για «ιθαγένεια», όρος που κατά την άποψή τους σημαίνει «εθνικότητα»,

²⁸ Ιδίως τα άρθρα 14-22 ΑΚ. Παραθέτουμε ενδεικτικά τη διάταξη του άρθρου 14 ΑΚ η οποία αναφέρεται στο εφαρμοστέο δίκαιο επί των προσωπικών σχέσεων των συζύγων, όπου ορίζεται ότι οι σχέσεις αυτές «ρυθμίζονται κατά σειρά: α) από το δίκαιο της τελευταίας κατά τη διάρκεια του γάμου κοινής ιθαγένειάς τους, εφόσον ο ένας από αυτούς τη διατηρεί», κάτι που σημαίνει πως είτε αμφότεροι οι σύζυγοι είτε ο ένας από αυτούς ήταν δυνατόν να είχαν από τη στιγμή που τέλεσαν το γάμο τους μέχρι τη στιγμή που ανέκυψε το συγκεκριμένο ζήτημα προσδιορισμού του εφαρμοστέου δικαίου στις προσωπικές τους σχέσεις αλλάξει ή μεταβάλει την αρχική τους/του ιθαγένεια, με άμεσο αποτέλεσμα την εφαρμογή από τον δικάζοντα δικαστή διαφορετικού ουσιαστικού δικαίου από εκείνο που αρχικά διήγε τις προσωπικές τους σχέσεις.

²⁹ Βλ. ενδεικτικά τη διάταξη του άρθρου 5 ΚΕΙ για την πολιτογράφηση αλλοδαπού-αλλογενούς ως έλληνα πολίτη, εκείνη του άρθρου 10 ΚΕΙ για την πολιτογράφηση ομογενών που κατέχουν αλλοδαπή ιθαγένεια ή και εκείνη του άρθρου 13 που αναφέρεται στην τιμητική πολιτογράφηση.

³⁰ Βλ. τη διάταξη του άρθρου 16 ΚΕΙ, όπου παρατίθενται περιπτώσεις σύμφωνα με τις οποίες Έλληνας πολίτης είναι δυνατόν να αποβάλει υπό προϋποθέσεις την ελληνική του ιθαγένεια μετά από δική του προς τούτο εκφρασμένη βούληση (εκούσια αποβολή). Ενώ, είναι επίσης δυνατόν η ίδια η ελληνική πολιτεία να αφαιρέσει την ελληνική ιθαγένεια από πολίτη της για πολύ συγκεκριμένους και περιοριστικά αναφερόμενους λόγους που προβλέπονται στη διάταξη του άρθρου 17 ΚΕΙ (ακούσια αποβολή). Βλ. επίσης και τη διάταξη του άρθρου 4 § 3 εδ. β' του Συντάγματος που για την αφαίρεση ειδικά της ελληνικής ιθαγένειας προβλέπει ότι αυτή επιτρέπεται να αφαιρεθεί (... μόνο σε περίπτωση που κάποιος απέκτησε εκούσια άλλη ιθαγένεια ή που ανέλαβε σε ξένη χώρα υπηρεσίες αντίθετες προς τα εθνικά συμφέροντα, με τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία που προβλέπει ειδικότερα ο νόμος).

³¹ Πρόκειται για σχετικά πρόσφατη δυνατότητα (πρωτοεισήχθη με τη διάταξη του άρθρου 69 § 9 του ν. 2910/2001) και σήμερα προβλέπεται από τη διάταξη του άρθρου 18 ΚΕΙ όπως αυτός ισχύει. Σύμφωνα με την περίπτωση αυτή ένας ενήλικας Έλληνας που διαμένει στο εξωτερικό μπορεί να ζητήσει να αποποιηθεί την ελληνική του ιθαγένεια εφόσον έχει παύσει να υφίσταται ισχυρός δεσμός με την Ελλάδα. Εξυπακούεται ότι η αποδοχή της σχετικής αίτησής του γίνεται με απόφαση του Υπουργού των Εσωτερικών μετά από σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ιθαγένειας και με την προϋπόθεση ότι δεν θα καταστεί ανιθαγενής.

³² Βλ. ενδεικτικά τη British Nationality Act του Ηνωμένου Βασιλείου του 1981 όπως ισχύει, τις αντίστοιχες διατάξεις του Γαλλικού Αστικού Κώδικα που περιλαμβάνονται στα άρθρα 17-33.2 του 1^{ου} Βιβλίου που αναφέρεται στα πρόσωπα όπως αυτές κατά καιρούς τροποποιούνται και ισχύουν, της βελγικής νομοθεσίας (Code de la nationalité belge του 1984 όπως ισχύει σήμερα) ή εκείνες του γερμανικού δικαίου (Staatsangehörigkeitsgesetz του 2000 όπως αυτός ο νόμος τροποποιήθηκε, συμπληρώθηκε και ισχύει).

ενώ θα έπρεπε να είχε τεθεί ο όρος «υπηκοότητα», κατ' αντιστοιχία του ξένου όρου 'citizenship', και ότι με τη χρήση στο αγγλικό κείμενο της ως άνω Συμφωνίας των Πρεσπών του όρου 'nationality' αναγνωρίζουμε στους πολίτες της πΓΔΜ «μακεδονική εθνικότητα».³³ Θα ήθελα να σημειώσω εν συντομία ότι οι όροι του ελληνικού δικαίου «ιθαγένεια» και «υπηκοότητα» σημαίνουν ένα και το αυτό. Το ίδιο και οι ξένοι όροι 'nationality' και 'citizenship'.

Οι όροι «ιθαγένεια» και «υπηκοότητα» τόσο στην ελληνική νομοθεσία³⁴ όσο και στις ξένες νομοθεσίες συμπίπτουν, αν και σε ορισμένες ξένες εθνικές νομοθεσίες η ίδια η λέξη 'nationality' μπορεί να σημαίνει και εθνική καταγωγή³⁵ είτε επειδή οι εν λόγω νομοθεσίες δεν διαθέτουν αντίστοιχο με τον ελληνικό όρο για την εθνικότητα είτε γιατί δεν συνηθίζουν να χρησιμοποιούν τον τελευταίο όρο.³⁶

Για να καταστεί σαφές ότι ο όρος 'nationality' σημαίνει «ιθαγένεια ή υπηκοότητα» και ότι ο όρος 'citizenship' σημαίνει στην ακριβή του μετάφραση στα ελληνικά την «ιδιότητα του πολίτη», προσφεύγουμε στο παράδειγμα που αντλούμε από το ενωσιακό δίκαιο, όπου στα αγγλικά και στα ελληνικά ο Τίτλος II του Δεύτερου Μέρους της ΣΛΕΕ (όπου περιλαμβάνονται οι σχετικές διατάξεις για την «ευρωπαϊκή ιθαγένεια», καθώς και τα δικαιώματα που προκύπτουν από την ιδιότητα του ευρωπαϊού πολίτη, στα άρθρα 18-25) επιγράφεται: 'Non-Discrimination and Citizenship of the Union' και «Απαγόρευση των Διακρίσεων και Ιθαγένεια της Ένωσης», αντίστοιχα.

Με την έκφραση «ιθαγένεια της Ένωσης»/'citizenship of the Union' νοείται στην κυριολεξία «η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης». Μία ιδιότητα που έχουν μόνον όσα άτομα ήδη κέκτηνται την εθνική ιθαγένεια ή υπηκοότητα ενός κράτους μέλους της Ε.Ε. Στη δε διάταξη του

³³ Το ότι αναγνωρίζεται «μακεδονική εθνικότητα», όπως θα εξηγηθεί παρακάτω, προκύπτει πράγματι κατά τη γνώμη μου να επισυμβαίνει όχι επειδή στο κείμενο της υπό κρίση Συμφωνίας αναφέρεται ο όρος «ιθαγένεια/nationality», αλλά από άλλα σημεία της Συμφωνίας και συνδυαστικά μεταξύ τους.

³⁴ Αντί άλλων παραθέτουμε τη σχετική αναφορά της *Ε. Κρίστη-Νικολετοπούλου*, Η Ιθαγένεια (Γενική Θεωρία-Συγκριτικών Δίκαιων), Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα 1965 η οποία είχε ασχοληθεί διεξοδικά με τα θέματα ιθαγένειας όπου στη σελίδα 18 αναφέρει επί λέξει «ιθαγένεια ή υπηκοότητα είναι το να ανήκει τις εις τον λαόν ορισμένου κράτους. Ο έχων την ιθαγένεια ή υπηκοότητα κράτους τινός, εκείνος δηλαδή ο οποίος είναι μέλος του λαού δεδομένου κράτους καλείται ιθαγενής ή υπήκοος ή πολίτης αυτού ή ημεδαπός ως προς το κράτος τούτο». Βλ. επίσης την Φ 82215/18303/9.7.2013 εγκύκλιο της Διεύθυνσης Ιθαγένειας του ΥΠΕΣ με θέμα: *Παροχή διευκρινήσεων σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό των όρων «ιθαγένεια», «υπηκοότητα» και «εθνικότητα»*, στην οποία τονίζεται ότι οι όροι «ιθαγένεια» και «υπηκοότητα» συμπίπτουν μεταξύ τους, ενώ αμφοτέρωθεν αντιπαραβάλλονται προς την έννοια της «εθνικότητας».

³⁵ Για τη σύμπτωση των όρων «nationality» και «citizenship» στις ξένες νομοθεσίες βλ. αντί άλλων τα αποτελέσματα του Ευρωπαϊκού Προγράμματος: «The Acquisition and Loss of Nationality in EU Member States. Rules, Practices and Quantitative Developments (NATAC) 2006, που διεξήχθη από τους *R. Bauböck/E. Ersbøll/K. Groenendijk/H. Waldrauch* (eds), Acquisition and Loss of Nationality, Policies and Trends in 15 European States. Summary and Recommendations, ανηρτημένο σε www.ft.samling/20051/almdel/ifu/bilag/81/261133 όπου στη σελίδα 2 σημειώνουν ότι 'Most importantly, we use the term "nationality" in this context, rather than "citizenship", to denote the legal relationship between a person and a state as recognized in international law. We are aware that citizenship and nationality are often used synonymously and that some domestic laws only use the former concept. We are also aware of the ambiguities of 'nationality' which, in some contexts, refers to national identity or membership of a national minority'.

³⁶ Ως παραδείγματα αναφέρουμε τον γαλλικό νόμο περί ιθαγένειας (ο κύριος όγκος διατάξεών του περιλαμβάνεται στα άρθρα 17-33.2 του γαλλικού Αστικού Κώδικα), όπου σε όλες τις περιπτώσεις κτήσης, απώλειας, ανάκτησης της γαλλικής ιθαγένειας γίνεται λόγος για nationalité και ποθενά για citoyenneté. Όσον αφορά αντίθετα τον ιταλικό νόμο περί ιθαγένειας, (La cittadinanza italiana/legge 91/1992 όπως ισχύει) αυτός χρησιμοποιεί για όλες τις περιπτώσεις κτήσης/απώλειας/ανάκτησης της ιταλικής ιθαγένειας αποκλειστικά και μόνο τη λέξη cittadinanza και καθόλου τη λέξη nazionalità. Ο δε αγγλικός νόμος περί ιθαγένειας (British Nationality Act 1981 όπως ισχύει) κάνει λόγο για nationality (ιθαγένεια), καθώς και για citizenship (ιδιότητα του πολίτη) που έχουν οι πολίτες συγκεκριμένης οντότητας, ξεχωρίζοντας έτσι τους βρετανούς πολίτες σε κατηγορίες, ήτοι σε British citizens (BCs) σε British Dependent Territories citizens (BDTCs) και σε British Overseas Citizens (BOCs). Για την έννοια της ιθαγένειας (nationality) στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου και τις διακρίσεις και τα δικαιώματα που έχει η κάθε μία από τις ως άνω κατηγορίες των citizens βλ. και την παρέμβαση του *L. Fransman*, στο 1^ο Συνέδριο σχετικά με τις εξελίξεις της ιθαγένειας του Συμβουλίου της Ευρώπης που έγινε στις 18 και 19 Οκτωβρίου 1999 στο Στρασβούργο με γενικό θέμα εισηγήσεων "Trends and Developments in National and International Law on Nationality", CONF/NAT (99)PRO 3, February 2000 σ. 129 επ.).

άρθρου 20 § 1 του αγγλικού κειμένου καθίσταται σαφές ότι η ιδιότητα του ευρωπαϊού πολίτη αφορά μόνον όσους ήδη κατέχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους της Ένωσης,³⁷ ενώ στην αντίστοιχη διάταξη του ελληνικού κειμένου χρησιμοποιούνται οι λέξεις «ιθαγένεια» και «υπηκοότητα»³⁸ με αμφοτέρους τους όρους να εκφράζουν τόσο την «ευρωπαϊκή ιθαγένεια» όσο και την εθνική ιθαγένεια κράτους μέλους.³⁹

II. Η ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ/ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ

A. Η σημασία της ιθαγένειας για το άτομο και τη διεθνή κοινότητα

Με βάση τα παραπάνω θα λέγαμε πως η ιθαγένεια για το υπό κρίση κάθε φορά άτομο, τον πολίτη, όταν ιδωθεί από την πλευρά της πολιτείας αποτελεί πράγματι δεσμό δημοσίου δικαίου του ατόμου προς συγκεκριμένο κράτος, όταν όμως ιδωθεί από την πλευρά του ατόμου, τότε η ιθαγένεια αποτελεί ένα από τα στοιχεία που συνθέτουν την ίδια την προσωπικότητά του, την ταυτότητά του, όπως είναι μεταξύ των άλλων η ηλικία του, το φύλο του, το όνομά του κλπ.

Δηλαδή, η ιθαγένεια τυγχάνει διπλής ανάγνωσης: (α) *στο πεδίο του δημοσίου δικαίου*, η ιθαγένεια αφορά το ίδιο το άτομο με τον φορέα (την πολιτεία), από όπου αντλούνται δικαιώματα, ενώ (β) *στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου* αφορά την ιδιότητα του ατόμου τη δεδομένη στιγμή, όταν ρυθμίζονται ζητήματα που άπτονται της προσωπικής του κατάστασης, όπως λ.χ. ποιο θα είναι το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιό του, στις προσωπικές του σχέσεις στην αναγνώριση της πατρότητας κλπ. Σε διεθνές όμως επίπεδο, ιθαγένεια σημαίνει ότι το συγκεκριμένο άτομο ανήκει στο έθνος του κράτους του οποίου είναι πολίτης, χωρίς να εξετάζεται σε πρώτη φάση – γιατί αυτό δεν ενδιαφέρει – το πώς το υπό κρίση άτομο απέκτησε την ιθαγένειά του αυτή.

Όταν η Ελλάδα χορηγεί την ελληνική ιθαγένεια, οι πολίτες της/οι υπήκοοί της αποκαλούνται «Έλληνες». Αυτό σε πρώτη ανάγνωση σημαίνει πως πρόκειται για άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένο έθνος (στο ελληνικό), και ότι πίσω από τον προσδιορισμό αυτόν υπάρχει μία εθνική ταυτότητα (η ελληνική), που εκπέμπει διεθνώς ιστορία, πολιτισμό και παραδόσεις, και κοινή, τις περισσότερες φορές, γλώσσα και θρησκεία. Το ίδιο συμβαίνει και όταν ακούμε τους όρους π.χ. Γερμανός, Γάλλος ή Ισπανός: ότι, δηλαδή, καθένας από αυτούς ανήκει στο γερμανικό, γαλλικό ή ισπανικό έθνος, αντίστοιχα, ταυτότητες με τις οποίες τους αποδέχονται και τους αναγνωρίζουν τα υπόλοιπα κράτη.

Τα παραπάνω αφορούν την πρώτη και βασική αντίληψη όλων όσοι ακούν να γίνεται λόγος για Έλληνες, Γερμανούς, Γάλλους, Ισπανούς κ.ο.κ., άσχετα από τον τρόπο που ο καθένας από αυτούς απέκτησε την συγκεκριμένη ιθαγένεια. Το ίδιο συμβαίνει και για τους πολίτες της πΓΔΜ. Αυτοί ανήκουν στο μακεδονικό έθνος, γιατί έχουμε συλλογικά έναν λαό που συγκροτεί ένα έθνος με κοινά στοιχεία πολιτισμού, ιστορίας, γλώσσας, όπως αυτοί τα πιστεύουν. Με το πέρασμα του χρόνου το συναίσθημα αυτό της κοινής τους καταγωγής ολοένα και περισσότερο θα εμπεδώνεται.

B. Η ιθαγένεια/εθνικότητα στη Συμφωνία των Πρεσπών

Στη Συμφωνία των Πρεσπών έχουμε δύο κυρίαρχα κράτη και όχι απλά φυσικά πρόσωπα, την Ελλάδα και την πΓΔΜ, που συνήψαν μία Συμφωνία, η οποία ρυθμίζει εκτός από το όνομα του

³⁷ 20 § 1 TFEU 'Citizenship of the Union is hereby established. Every person holding the nationality of a Member State shall be a citizen of the Union. Citizenship of the Union shall be additional to and not replace national citizenship'.

³⁸ 20 § 1 ΣΛΕΕ «Θεσπίζεται ιθαγένεια της Ένωσης. Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια».

³⁹ Π. Θεοδορίδης/Π. Μαντζούφας, Έθνος και ευρωπαϊκή ιθαγένεια. Οι μεταμορφώσεις της ιδιότητας του πολίτη, ΤοΣ 1998. 271 επ., Ζ. Παπασιώπη-Πασιά, Ιθαγένεια-Υπηκοότητα. Δύο όροι με μονοσήμαντο περιεχόμενο; Η ελληνική ιθαγένεια. Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, σε Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ 1992. 35 επ και σε Χαρμόσυνο Αριστόβουλου Μάνεση, Αντ. Σάκκουλας 1999, Τόμος III σ. 563 επ.

κράτους των Σκοπίων και θέματα ιθαγένειας. Η αναγνώριση της *μακεδονικής ιθαγένειας*⁴⁰ (με όποια επεξήγηση αποτυπώνεται στο κείμενο της Συμφωνίας) για τον λαό της Β. Μακεδονίας δείχνει στη διεθνή κοινότητα ότι υφίσταται ένας συγκροτημένος λαός, ένα έθνος, «το μακεδονικό». Όπως ακριβώς οι κάτοικοι της Ελλάδος αναγνωρίζονται διεθνώς και γίνονται αποδεκτοί ως «Έλληνες», έτσι και αυτούς θα τους αναγνωρίζουν και θα τους αποδέχονται ως «Μακεδόνες». Με την εν λόγω Συμφωνία, η εθνική τους ταυτότητα (η μακεδονική) δεν θα αναγνωρίζεται πλέον ακώλυτα ως τέτοια μόνον από αυτούς τους ίδιους, αλλά επισήμως και από όλα τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου, αλλά ιδίως και από την ίδια την Ελλάδα, μια και αυτό το τελευταίο ήταν τόσο καιρό το ζητούμενο για αυτούς.

Η επίσημη αναγνώριση «μακεδόνων» πολιτών από τη χώρα μας, που θα επιβεβαιωθεί στη συνέχεια και ενώπιον του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αλλά και από τους υπόλοιπους Διεθνείς Οργανισμούς, θα είναι το επιστέγασμα των προσπαθειών που η πΓΔΜ κατέβαλε όλα τα προηγούμενα χρόνια προκειμένου να αναγνωριστεί η «μακεδονική» εθνική ταυτότητα των πολιτών της, την οποία και θα προβάλλουν στο εξής χωρίς καμία απολύτως αμφισβήτηση. Γιατί, όπως σωστά επισημάνθηκε,

η εθνική ταυτότητα [ενός λαού] δεν εξαρτάται μόνο από την ιδέα και παράσταση που έχουν για το έθνος όσοι ανήκουν σ' αυτό, αλλά και από το πώς τους βλέπουν και πώς τους αντιμετωπίζουν και οι «άλλοι», όσοι δηλαδή ανήκουν σε άλλα έθνη, και μάλιστα οι σημαντικοί «άλλοι». Και σημαντικοί «άλλοι» είναι κατά κανόνα τα γειτονικά εθνικά κράτη και τα ισχυρά κράτη στη διεθνή σκηνή. Σημαντικοί «άλλοι» στην περίπτωση της προσπάθειας της πΓΔΜ να κατασκευάσει τη δική της ιδιαίτερη ιστορική εθνική ταυτότητα, είναι κυρίως τα γειτονικά της κράτη, και ιδίως η Ελλάδα και η Βουλγαρία.⁴¹

Είναι συνακόλουθα η επίσημη «αναγνώριση»⁴² της μακεδονικής τους ταυτότητας ως τέτοιας, η οποία συμφωνήθηκε και επιβεβαιώθηκε και από την ίδια την Ελλάδα, το στοιχείο εκείνο που μέχρι πρόσφατα έλειπε, και το οποίο διευκολύνει τους πολίτες του κράτους της Βόρειας Μακεδονίας να αναγνωρίζονται εφεξής όχι ως βορειομακεδόνες, όπως κάποιος θα ανέμενε, αλλά σκέτα ως «Μακεδόνες»!

Η επεξήγηση που τίθεται στο κείμενο της Συμφωνίας των Πρεσπών, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, για το πώς ακριβώς πρέπει να γίνεται αντιληπτή η έννοια του όρου «Μακεδόνας» από το καθένα συμβαλλόμενο κράτος (από την Ελλάδα και την πΓΔΜ) θεωρώ ότι δεν θα αγγίξει τη διεθνή κοινότητα, η οποία όταν ακούει ή θα αναφέρεται σε «Μακεδόνες» θα εννοεί προφανώς μόνον τους πολίτες της πΓΔΜ και όχι τους έλληνες Μακεδόνες της Ελλάδας, όπως ακριβώς συμβαίνει και όταν ακούγονται οι λέξεις «Γερμανός», «Γάλλος», «Ισπανός». Ουσιαστικά, με την Συμφωνία των Πρεσπών αναγνωρίζεται *μακεδονική εθνότητα*.

Είναι αλήθεια, ότι η εν λόγω Συμφωνία, εκτός από τον προσδιορισμό του ονόματος της χώρας της πΓΔΜ ως «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» ή «Βόρεια Μακεδονία», προσπαθεί να αποσαφηνίσει και την έννοια του όρου «Μακεδόνας», ώστε να υπάρξει σαφής διαχωρισμός μεταξύ του όρου αυτού για τους πολίτες του κάθε συμβαλλόμενου κράτους. Ποια όμως είναι η πραγματικότητα;

Στη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 β' της Συμφωνίας ορίζεται ότι: «Η ιθαγένεια του Δεύτερου Μέρους θα είναι Μακεδονική/πολίτης της Δημοκρατίας της Δημοκρατίας της Βόρειας

⁴⁰ Όπως επεξηγήθηκε παραπάνω, η «ιθαγένεια» στη διεθνή της διάσταση έχει άλλο περιεχόμενο και άλλη έννοια από αυτήν που συνδέει ατομικά το κάθε άτομο με το ίδιο το κράτος του οποίου είναι πολίτης από όπου αντλούνται δικαιώματα και υποχρεώσεις, αλλά και από εκείνη που άπτεται της προσωπικής του κατάστασης.

⁴¹ Από τον Ν. *Ιντζεσίλογλου*, «Ποιοί είμαστε: Παρελθόν, παρόν και μέλλον», Πανηγυρικός της 25^{ης} Μαρτίου 2013 και τις εκεί αναφορές, αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης <https://www.auth.gr/en/node/15616>.

⁴² Για τη σημασία που έχει για ένα κράτος να αναγνωρίζεται από τα υπόλοιπα κράτη και ιδίως από τα κράτη (κράτος) που τους αμφισβητούν βλ. τη σχετική ανάλυση του Ν. *Ιντζεσίλογλου*, ό.π.

Μακεδονίας, όπως αυτή θα εγγράφεται σε όλα τα *ταξιδιωτικά έγγραφα*»,⁴³ ενώ στη διάταξη της παραγράφου παρ. 3 δ' του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι: «Οι όροι “Μακεδονία” και “Μακεδόνας” έχουν την έννοια που αποδίδεται από το άρθρο 7 της παρούσας Συμφωνίας». Η δε διάταξη του άρθρου 7 παρ. 1 ορίζει ότι «... η εκατέρωθεν αντίληψη [των Μερών] ως προς τους όρους “Μακεδονία” και “Μακεδόνας” αναφέρεται σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο και πολιτιστική κληρονομιά», με περαιτέρω επεξήγηση στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου 7 της Συμφωνίας να προβλέπει για το Συμβαλλόμενο Μέρος της Β. Μακεδονίας, ότι «με αυτούς τους όρους νοούνται η επικράτεια, η γλώσσα, ο πληθυσμός⁴⁴ και τα χαρακτηριστικά τους, με τη δική τους ιστορία, πολιτισμό και κληρονομιά, διακριτώς διαφορετικά από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 7 παρ. 2» (όπου και παρατίθενται οι αντίστοιχοι όροι για την Ελλάδα).⁴⁵

Είναι προφανές πως σκοπός των παραπάνω παραγράφων του άρθρου 7 της Συμφωνίας είναι να υπάρξει διάκριση μεταξύ της ελληνικής Μακεδονίας και της «Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας» σε σχέση με τον πολιτισμό, την ιστορία, και την κληρονομιά, στοιχείο κρίσιμο ώστε να προστατευθεί η αρχαία ελληνική κληρονομιά. Η διάκριση αυτή, κατά τη γνώμη μου, θα περιοριστεί μόνον στις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών, και δεν θα αγγίζει και τη διεθνή κοινότητα, η οποία είναι απίθανο να ενδιαφερθεί να εντοπίζει κάθε φορά και τις επεξηγήσεις που εμπεριέχει το κείμενο της Συμφωνίας των Πρεσπών ως προς το περιεχόμενο και την έννοια του όρου «Μακεδόνας», φερ' ειπείν όταν ένας πολίτης της Β. Μακεδονίας εμφανίζεται σε ένα δικαστήριο ή σε οποιαδήποτε άλλη ξένη αρχή. Το ίδιο άλλωστε δεν συμβαίνει και με εμάς, όταν κάποιος αλλοδαπός πολίτης δηλώνει «Ισπανός», «Βέλγος» ή «Αμερικανός»; Εξετάζουμε λεπτομέρειες για το πώς αυτός απέκτησε την ιθαγένειά του ή ποια είναι η καταγωγή του;⁴⁶

Πρέπει πάντως, να δούμε τις παραπάνω παραγράφους του άρθρου 7 συνδυαστικά και (α) με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 ζ' εδ. α' και β' της Συμφωνίας που προβλέπει ότι «Ο επιθετικός προσδιορισμός για το κράτος, τα επίσημα όργανά του και τις άλλες δημόσιες οντότητες θα ευθυγραμμίζεται με το επίσημο όνομα του Δεύτερου Μέρους ή το σύντομο όνομα, ήτοι “της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας” ή “της Βόρειας Μακεδονίας”. Άλλες χρήσεις επιθέτου, περιλαμβανομένων εκείνων που αναγράφονται σε ιδιωτικές οντότητες και δρώντες, που δεν έχουν σχέση με το Κράτος και τις δημόσιες οντότητες, δεν έχουν συσταθεί με νόμο και δεν απολαμβάνουν οικονομικής υποστήριξης από το κράτος για δραστηριότητες στο εξωτερικό *δύνανται* να ευθυγραμμίζονται με το άρθρο 7 παρ. 3 και 4»⁴⁷, αλλά (β) συνδυαστικά και με τη διάταξη του άρθρου 7 παρ. 5 της Συμφωνίας, που προβλέπει ότι «Τίποτα στην παρούσα Συμφωνία

⁴³ Η υπογράμμιση δική μας. Γιατί άραγε η εν λόγω διάταξη αναφέρεται μόνον σε «ταξιδιωτικά έγγραφα» (ήτοι σε διαβατήρια ή άλλα σχετικά με τα διαβατήρια έγγραφα); Στα υπόλοιπα επίσημα έγγραφα δεν θα αναγράφεται η σχετική επεξήγηση; Ότι δηλαδή η «μακεδονική ιθαγένεια» συμπληρώνεται και με την επεξήγηση: «πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας»;

⁴⁴ Πρόκειται για λάθος έκφραση, αφού είναι γνωστό πως ο πληθυσμός ενός κράτους συμπεριλαμβάνει όλα τα άτομα που διαμένουν νόμιμα και μόνιμα σε ένα κράτος τη δεδομένη στιγμή αδιάφορα από την ιθαγένεια ή υπηκοότητα που ο καθένας τους κατέχει. Προφανώς οι συντάκτες του κειμένου ήθελαν να πουν «λαός».

⁴⁵ Αναφορικά με την Ελλάδα, η παράγραφος 2 του άρθρου 7 της Συμφωνίας ορίζει ότι «με αυτούς τους όρους νοούνται όχι μόνο η περιοχή και ο πληθυσμός της βόρειας περιοχής του Πρώτου Μέρους (δηλαδή της Ελλάδας), αλλά και τα χαρακτηριστικά τους, καθώς και ο Ελληνικός πολιτισμός, η ιστορία, η κουλτούρα και η κληρονομιά αυτής της περιοχής από την αρχαιότητα έως σήμερα».

⁴⁶ Οι μόνες περιπτώσεις για μια τέτοιου είδους εξέταση αφορά υποθέσεις ιδιωτικού διεθνούς δικαίου όταν εγείρεται θέμα διαπροσωπικών ή διατοπικών συγκρούσεων νόμων (όταν δηλαδή η χώρα του υπό κρίση ατόμου αποτελείται από αυτόνομες Πολιτείες ή Περιφέρειες, η κάθε μία από τις οποίες υιοθετεί διαφορετικούς κανόνες για να ρυθμίζουν την περί ού ο λόγος κάθε φορά έννομη σχέση) ή όταν πρόκειται για πολυϊθαγενές άτομο στο πρόσωπο του οποίου επιβάλλεται να προσδιοριστεί με ποια από τις δύο ή περισσότερες ιθαγένειες αυτός συνδέεται στενότερα, ούτως ώστε το δίκαιο της χώρας αυτής να εφαρμοστεί στην συγκεκριμένη υπόθεση λ.χ. στο διαζύγιο του, στις περιουσιακές/προσωπικές του σχέσεις κλπ).

⁴⁷ Η υπογράμμιση δική μας για να τονιστεί το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού που παραχωρείται με την υπό κρίση Συμφωνία. Γεγονός που, όπως είναι αυτονόητο, θα το εκμεταλλευτούν όλα τα σωματεία και οι οργανώσεις των πολιτών της χώρας αυτής που ζουν και διαμένουν στο εξωτερικό.

δεν αποσκοπεί στο να υποτιμήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο ή να αλλοιώσει ή να επηρεάσει τη χρήση (σ.σ.: των όρων “Μακεδονία” και “Μακεδόνας”) από τους πολίτες εκάστου Μέρους». Δηλαδή, με τη Συμφωνία διασφαλίζεται το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού και προσδιορισμού εθνότητας από τους πολίτες της πΓΔΜ! Αυτό άλλωστε αποδεικνύεται περίτρανα και από τη μη αποδοχή του όρου «βορειομακεδόνας» για να προσδιορίζει τους πολίτες της χώρας αυτής, παρόλο που η ίδια θα φέρει το όνομα «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας». Η μη σύμπτωση του ονοματολογικού προσδιορισμού κράτους και εθνότητας των πολιτών της Β. Μακεδονίας, και η επιμονή στη χρήση διαφορετικής ονομασίας για τους πολίτες της είναι βασικό αποδεικτικό στοιχείο για το πώς νοείται από αυτούς η λέξη «Μακεδόνας».

Και μπορούμε να φανταστούμε, μετά το αποτυχημένο δημοψήφισμα της 30ής Σεπτεμβρίου 2018 και τους πανηγυρισμούς που ακολούθησαν και της πληθώρας των ήλιων της Βεργίνας που κρατούσαν ως σημαία, μαζί και με τα εθνικιστικά συνθήματα που ακούγονταν από το πλήθος με τραγούδια για του «Μεγάλου Αλεξάνδρου η χώρα», το πώς αυτοί θα αυτοπροσδιορίζονται στο εξής. Προφανώς ως *Μακεδόνας*, όχι φυσικά με την έννοια που προσδίδεται στο κείμενο της Συμφωνίας, αλλά με την έννοια του «Μακεδόνα» όπως αυτοί έως τώρα την εννοούσαν!

Εξάλλου, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, το βουλευτικό στοιχείο είναι αυτό που κυρίως διαμορφώνει το συναίσθημα μιας κοινότητας, ενός λαού, του «ανήκειν» δηλαδή σε ορισμένο έθνος, ανάγοντας το παρόν στο φαντασιακό παρελθόν, με το οποίο οι ίδιοι πιστεύουν πως συνδέονται οργανικά. Και στην περίπτωση της πλειοψηφίας των πολιτών της Β. Μακεδονίας η λέξη «Μακεδόνας» τους συνδέει –όπως οι ίδιοι πιστεύουν και συνεχώς διατρανώνουν – με το «μακεδονικό έθνος» με καταβολές που ανάγονται στην αρχαία ιστορία της Μακεδονίας και στον πολιτισμό της.⁴⁸

Επίσης, οι πολύ προβληματικές, κατά τη γνώμη μου, προβλέψεις για τις δύο μεταβατικές περιόδους που προβλέπει η Συμφωνία των Πρεσπών, μία τεχνική και μία πολιτική, που περιλαμβάνονται στη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 10 αυτής⁴⁹ αναφορικά με τον χρόνο πραγματοποίησης της αλλαγής και προσαρμογής των εγγράφων και του υλικού που θα χρησιμοποιούν οι αρχές της Β. Μακεδονίας, καθώς και το μακρύ χρονικό διάστημα που απαιτείται μέχρις ότου η χώρα αυτή αποτελέσει πλήρες μέλος της Ένωσης, κατατείνουν στο να παγιωθεί ο όρος «Μακεδόνας» για τους πολίτες του κράτους αυτού χωρίς την επεξήγηση που προβλέπεται στο άρθρο 1 παρ. 3 δ' της Συμφωνίας, ότι δηλαδή πρόκειται για πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας.

Μήπως άραγε οι όποιες επεξηγήσεις περιλαμβάνονται στη Συμφωνία των Πρεσπών χρειάζονται για τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου; Υπάρχει η αίσθηση, αν όχι η βεβαιότητα, ότι η όποια επεξήγηση τίθεται στο κείμενο της ως άνω Συμφωνίας με το πέρας του χρόνου θα αφορά μόνον την Ελλάδα και τις σχέσεις της με το κράτος της Β. Μακεδονίας. Γιατί δεν φαντάζομαι ότι οι αλλοδαποί εφαρμοστές του δικαίου και οι αλλοδαπές διοικητικές και λοιπές αρχές να υπεισέρχονται στις λεπτομέρειες και στις επεξηγήσεις που παρατίθενται στις παραγράφους του

⁴⁸ Κάτι που, άλλωστε, αποδεικνύεται και από τους χάρτες που αναρτούν, από τα πολλά αρχαία αγάλματα που τα τελευταία χρόνια στήθηκαν και κοσμούν τις πλατείες των Σκοπίων, από τις συνεχείς διαμαρτυρίες των πολιτών που ακολούθησαν την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, καθώς επίσης και από τη συμπεριφορά και τις δηλώσεις πολλών από τους εκπροσώπους της ίδιας της κυβέρνησής τους.

⁴⁹ Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 10 της Συμφωνίας ορίζεται ότι «Σε ό,τι αφορά την εγκυρότητα των υφιστάμενων εγγράφων και υλικού που εκδόθηκαν από τις Αρχές του Δεύτερου Μέρους [Β. Μακεδονία], τα Μέρη συμφωνούν ότι θα υπάρξουν δύο μεταβατικές περιόδους, μία «τεχνική» και μία «πολιτική»: α) Η «τεχνική» μεταβατική περίοδος θα αφορά όλα τα επίσημα έγγραφα και υλικό της Δημόσιας Διοίκησης του Δεύτερου Μέρους για διεθνή χρήση και εκείνα για εσωτερική χρήση που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο εξωτερικό. Αυτά τα έγγραφα και υλικό θα ανανεώνονται σύμφωνα με το όνομα και τις ορολογίες που αναφέρονται στο Άρθρο 1 (3) της παρούσας Συμφωνίας εντός πέντε ετών από τη θέση σε ισχύ της παρούσας Συμφωνίας, το αργότερο, β) Η «πολιτική» μεταβατική περίοδος θα αφορά όλα τα έγγραφα και υλικό αποκλειστικά για εσωτερική χρήση στο Δεύτερο Μέρος. Η έκδοση των εγγράφων και υλικού που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία σύμφωνα με το Άρθρο 1 (3) θα ξεκινά στο άνοιγμα κάθε διαπραγματευτικού κεφαλαίου της ΕΕ στο συναφές πεδίο, και θα ολοκληρωθεί εντός πέντε ετών από τότε».

άρθρου 7 της Συμφωνίας των Πρεσπών, για το πώς δηλαδή το καθένα από τα δύο συμβαλλόμενα κράτη αντιλαμβάνεται τους όρους «Μακεδόνας» και «μακεδονικός», όταν ενώπιόν τους θα έχουν ένα «μακεδονικής ιθαγένειας» άτομο, αφού για τον πολίτη της Ελλάδας οι αντίστοιχοι όροι είναι «Έλληνας» και «ελληνικός», μια και δεν θα υπάρχει άλλο έθνος «μακεδονικό» στον κόσμο πλην αυτό της γείτονος χώρας, η οποία θα έχει πλέον και με τη δική μας «βούλα» κατοχυρώσει τους όρους αυτούς μέσω της ως άνω Συμφωνίας!

Νομίζω ότι οι επεξηγήσεις της διάταξης του άρθρου 7 της Συμφωνίας θα μείνουν μόνον ως γράμμα του νόμου, που θα υφίσταται μεταξύ Ελλάδας και Βορείου Μακεδονίας, με την Ελλάδα κάθε φορά που θα εντοπίζεται ένα πρόβλημα από τη γείτονα χώρα να τρέχει να το θεραπεύσει.

Συμπερασματικά

Μπορεί η ιθαγένεια ως τέτοια, αποτελώντας στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, να μη συμπίπτει με την εθνικότητα, ενόψει του ότι η ιθαγένεια μπορεί να μεταβληθεί με βάση τα όσα προβλέπει η κάθε εθνική νομοθεσία, εντούτοις το μελλοντικό κράτος της Βόρειας Μακεδονίας με τη «μακεδονική ιθαγένεια» που θα προσδίδει στους πολίτες της, εκπέμπει το μήνυμα στη διεθνή κοινότητα ότι οι πολίτες της ανήκουν στο *μακεδονικό έθνος*, μια και η Βόρεια Μακεδονία θα χορηγεί πλέον επίσημα *μακεδονική ιθαγένεια* (με επεξήγηση), άσχετα με τον τρόπο που ατομικά ο κάθε πολίτης της χώρας αυτής θα την έχει αποκτήσει (με πολιτογράφηση, γέννηση ή άλλως πως) και άσχετα από την πραγματική του εθνική καταγωγή, καθώς οι πολίτες της θα είναι Μακεδόνες (αυτή τη φορά χωρίς επεξήγηση). Όταν μάλιστα γινόμαστε σχεδόν καθημερινά μάρτυρες για το πώς οι πολίτες της χώρας αυτής αντιλαμβάνονται την εθνική καταγωγή τους, νομίζω πως περιττεύουν περισσότερες αναλύσεις ανάμεσα στις διαφορές μεταξύ των εννοιών «ιθαγένεια» και «εθνικότητα».